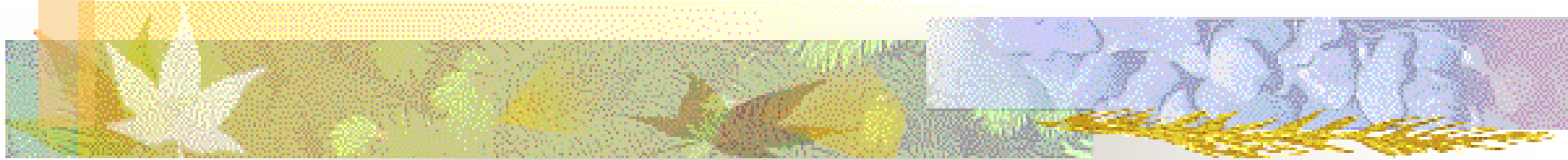

5. Program: Izobraževanje strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja za delo z osebami s spektroavtistično motnjo

Projekt: **Usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje 2008-2011**

PECS (Picture Exchange Communication System)

Lori A. Frost i Andrew S. Bondy 1993

**SISTEM KOMUNIKACIJE Z
IZMENJAVO SLIK**

PECS

- Razvili so ga v sklopu Delaware Autistic programa
- Prvotno so ga razvili za uporabo z zelo malimi otroci, kasneje pa so ga prilagodili tudi drugim starostnim skupinam
- Otrok se nauči začenjati (inicirati) komunikacijo

PECS

- Prvi korak je učenje zahtevanja— tega se uči in ohranja zaradi materialnih posledic
- Nato se uči spontanega komentiranja okolice – težje se uči komentiranja, kot pa odgovorjanja na vprašanje učitelja

PECS

- Uporabljamo tehnike behavioralnega učenja (dražljaj–obnašanje– posledica)
- Podpora, veriženje nazaj, zmanjševanje fizične pomoči, oblikovanje itd.

Faza I – Fizična izmenjava

- CILJ: Potem ko učenec zagleda zaželen predmet, bi moral vzeti v roko sliko tega predmeta, podati sliko proti učitelju in jo spustiti v njegovo roko

Odrejanje najbolj zaželenih predmetov

- 1) 5-8 kosov malih slaščic, ugotovimo kateremu koščku se učenec aktivno in ponovno približuje
- 2) Umaknemo najbolj zaželen predmet (izbran je najmanj 3 krat) in ga primerjamo z ostalimi predmeti
- 3) Naredimo isti postopek z najbolj zaželenimi igračkami
- 4) Predmete razvrstimo kot “zelo zaželjene”, “zaželjene” in “nezaželjene”

Način urjenja (Faza I)

- Ne uporabljamo verbalnih vzpodbud
- Uporabimo več zaželenih predmetov, vsakega predstavimo posamezno
- Učenec mora dnevno dobiti najmanj 30 priložnosti za neko zahtevo
- Za to fazo sta potrebna dva učitelja

Način urjenja (Faza I)

- Popolna fizična pomoč
- Zmanjševanje fizične pomoči
(zmanjševanje vzpodbud za spuščanje, jemanje in za dviganje slike)
- Zmanjševanje vzpodbud z odprto roko

Koristni predlogi (Faza I)

- Začnemo z večjimi slikami
- Zalepimo **čičak?** zaradi boljšega dviganja z mize
- Imeti moramo vedno večje število slik na razpolago, da bi izkoristili vsako situacijo za urjenje komunikacije
- Uskladimo se z ostalimi, katero stran **čička** uporabimo na sliki in katero na komunikacijski knjigi
- Takoj dajte učencu iskani predmet in ga poimenujte
- Medtem ko imenujete predmet in še preden ga date učencu, obrnite sliko proti njemu

Faza II – Razvijanje samostojnosti

- CILJ: Otrok pride k svoji “komunikacijski plošči”, vzame z nje sliko, gre do učitelja in spusti sliko v učiteljevo roko

Način urjenja (Faza II)

- Ne uporabljamo verbalnih vzpodbud
- Vpeljemo večje število slik (eno po eno)
- Pogosto menjavamo ojačitve
- Uporabljamo pomoč različnih oseb
- Pri urjenju naj bo omogočenih najmanj 30 priložnosti dnevno, vzporedno z običajnimi aktivnostmi otroka

Način urjenja (Faza II)

- 1) Odstranjevanje slik s komunikacijske plošče
- 2) Povečanje razmika med učiteljem in otrokom
- 3) Povečanje oddaljenosti med otrokom in sliko

Koristni predlogi (Faza II)

- Pripravimo komunikacijske plošče (fascikle)
- Hranimo na zunanji strani samo eno sliko, ker še ne učimo razlikovanja
- Določimo posebno mesto v učilnici za komunikacijsko knjigo

■ www.autisminfo.com

Faza III – Razlikovanje slik

- CILJ: Otrok poišče željeni predmet na komunikacijski plošči z izbiro primerne slike v nizu, s prihodom do komunikacijskega partnerja in z oddajo slike

Način urjenja (Faza III)

- Otrok in učitelj sedita za mizo
- Na razpolago je nekaj slik zaželjenih predmetov, nekaj slik nezaželjenih oziroma otroku indiferentnih predmetov

Način urjenja (Faza III)

- 1) Ne uporabljamo verbalnih vzpodbud
- 2) Ob urjenju za mizo omogočimo še najmanj 20 priložnosti dnevno
- 3) Menjujemo položaje slik na komunikacijski plošči, dokler učenec ne obvlada razlikovanje

1. Razlikovanje (Faza III)

- A)** Najprej moramo naučiti otroka razlikovati relevantne predmete od tistih, ki so v tej situaciji neprimerni (npr. otrok sedi pred televizijo in mu pokažemo sliko televizorja in sliko nogavice)
- Uporabljamo distraktorje (“prazne slike”)
 - Vaja: Združevanje predmetov s prikladnimi slikami
- B)** Dodamo več slik

2. Preverjanje skladnosti (Faza III)

- A) Ponudimo otroku 2 predmeta na pladnju in 2 odgovarjajoči sliki. Ko nam otrok da sliko, mu ponudimo, da sam vzame predmet
- B) Ponudimo učencu samo en predmet in komunikacijsko ploščo z dvema slikama

3. Zmanjšanje velikosti slik (Faza III)

- Potem ko otrok postane sposoben razlikovati hkrati 8 – 10 slik na komunikacijski plošči, začnemo s postopnim zmanjševanjem velikosti slik

Koristni predlogi (Faza III)

- Menjamo položaj slik na komunikacijski plošči
- Občasno vključujemo slike nezaželenih predmetov, da bi ugotovili, ali se je otrok naučil razlikovati. Ko nam otrok da sliko neprimernega predmeta, mu namesto: NE!, damo pravi predmet

Faza IV – Struktura povedi

- CILJ: Otrok poišče prisotne in neprisotne predmete z odhodom do knjige in uporabo povedi, sestavljene iz več besed, z dviganjem slike/simbola “Jaz želim”, z dajanjem slike na trak za povedi, z dviganjem slike tistega, kar želi, z dajanjem te slike zraven “Jaz želim”, z odstranjevanjem traka s kom. plošče, s približevanjem partnerju ter s predajo traka za povedi. Do konca faze bi učenec moral imeti 20 – 50 slik na kom. plošči ter bi moral komunicirati z večjim številom oseb.

Način urjenja (Faza IV)

- 1) Ne uporabljamo verbalnih vzpodbud
- 2) **Nastavimo občasno preverjanje skladnosti**
- 3) Za urjenje uporabljamo veriženje nazaj
- 4) Omogočimo najmanj 20 možnosti za zahtevanje dnevno

Način urjenja (Faza IV)

- a) Določimo stalno mesto za sliko “Jaz želim” - otrok mora dodati sliko željenega predmeta na trak za povedi in predati trak komunikacijskemu partnerju
- b) Premeščanje slike “Jaz želim” - otrok mora postaviti sliko “Jaz želim” in sliko željenega predmeta na trak za povedi
- c) Predmeti, ki jih lahko išče, niso v vidnem polju

Pripombe (Faza IV)

- Potem ko otrok odda trak, ga učitelj obrne proti otroku in ga pokaže s prstom ter izgovori “Jaz želim bonbon” ali spodbudi otroka, da on pokaže s prstom na sliko
- Ko otroci začnejo govoriti, takrat učitelj reče samo “Jaz želim” in počaka, da otrok imenuje predmet ali pove nekaj podobnega

Faza V – Odgovarjanje na vprašanje “Kaj želiš?”

- CILJ: Otrok je sposoben, da spontano zaprosi za različne predmete in odgovori na vprašanje “Kaj želiš?”

Način urjenja (Faza V)

- Imejmo na razpolago komunikacijsko knjigo s sliko “Jaz želim”, trak za povedi in slike predmeta
- Predmeti so nedostopni

Način urjenja (Faza V)

- 1) Verbalno in z dotikom vzpodbudimo vsak pravilen odgovor
- 2) V tej fazi uporabimo pri urjenju “odložen prikaz”
- 3) Zagotovimo najmanj 20 priložnosti dnevno za zahteve otroka skozi vsakodneвне aktivnosti

Način urjenja (Faza V)

- Z odlogom nič sekund – željeni predmet v bližini, slika “Jaz želim” na kom. plošči – istočasno vprašamo “Kaj želiš” in pokažemo na sliko “Jaz želim”
- Podaljševanje časa odloga – podaljšamo čas med vprašanjem “Kaj želiš?” in trenutkom, ko pokažemo sliko “Jaz želim”
- Nadaljevanje vaje brez navodila za kazanje – kombiniramo priložnosti za spontane zahteve in odgovaranje na vprašanje “Kaj želiš?”

Koristni predlogi (Faza V)

- Uvod v naslednjo fazo – otrok se uči odgovarjati na vprašanje “Kaj želiš?”
- Nastavimo odgovarjanje na spontane zahteve učenca
- vzpostavljanje kontakta z očmi

Faza VI – Spontano odgovarjanje

- CILJ: Otrok primerno odgovarja na vprašanja “Kaj želiš?”, “Kaj imaš?”, “Kaj vidiš?” ter na podobna vprašanja, ki so mu naključno zastavljena.

Način urjenja (Faza VI)

- 1) Primerno nagradimo vsako dejanje komunikacije: materialno in socialno za zahteve, za odgovore pa socialno, če je potrebno pa tudi materialno
- 2) Za urjenje odgovora na vsako novo vprašanje skozi to fazo uporabljamo odloženo prikazovanje
- 3) Zagotovimo najmanj 20 priložnosti dnevno za zahteve in odgovore učenca

Način urjenja (Faza VI)

- Vprašamo “Kaj vidiš?”- sliko “Jaz vidim” damo pod sliko “Jaz želim”, fizično pomagamo učencu, da položi sliko “Jaz vidim” na trak za povedi in sliko predmeta ki ga vidi – nagradimo (nagrada ni povezana s tem kar je videl)

Način urjenja (Faza VI)

- “Kaj vidiš?” poleg “Kaj želiš?” – najtežji korak, uporabimo odloženo prikazovanje
- “Jaz imam” – damo pod “Jaz želim” in “Jaz vidim”
- “Kaj vidiš?” in “Kaj želiš?” zraven “Kaj imaš?” – naključno zastavimo vprašanja
- Dodatna vprašanja “Kaj je to?”, “Kaj čuješ?”, “Kaj vohaš?”

Način urjenja (Faza VI)

- Spontano komentiranje – učitelj sistematično slabi odloženo prikazovanje
 - a) Ustvarimo rutino, v kateri bo otrok namesto z “Kaj je to?” komentiral okolico z “Oho!” ali z “O, poglej!”
 - b) Uporabljamo “presenečenja”, da spodbudimo komentiranje ter da pritegnemo pozornost otroka
 - c) Pri gledanju knjige s slikami se izmenjujemo

Uvajanje dodatnih jezikovnih pojmov

- CILJ: Otrok je sposoben uporabljati širok razpon pojmov skozi različne komunikacijske situacije

Načini uvajanja

- Nadaljevati s preizkušanjem vseh predhodno naučenih veščin
- Zagotoviti najmanj 20 priložnosti dnevno, v katerih bo učenec spontano uporabljal svoj komunikacijski sistem

Način urjenja

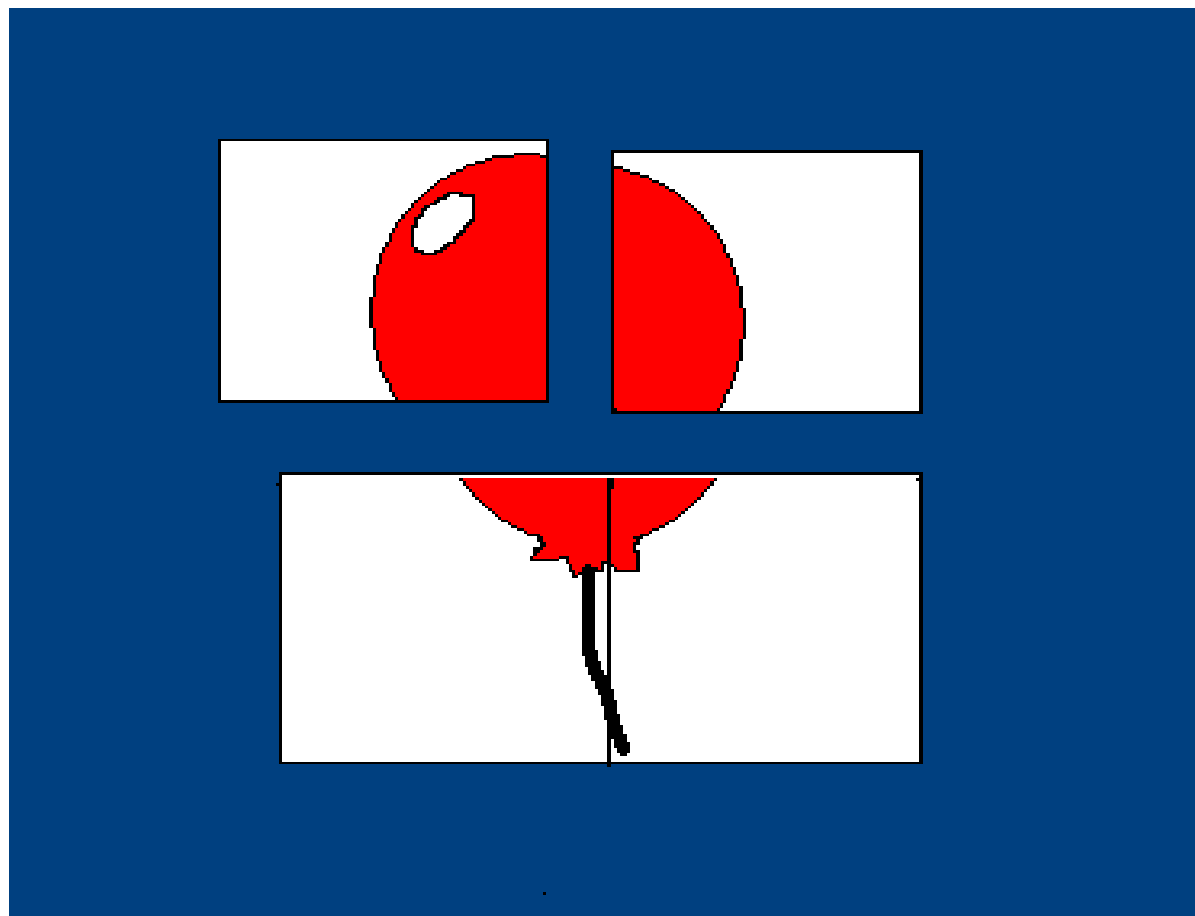
- 1) Pojmi barv/velikosti/položaja (npr. učenec išče zeleno žogo ali malo kocko)
- 2) Razlikovati da/ne v *zahtevi* od da/ne v *vprašanju* (Želiš bonbon? Odgovor da – dobi bonbon in Je to kocka? Odgovor da – pohvalimo)

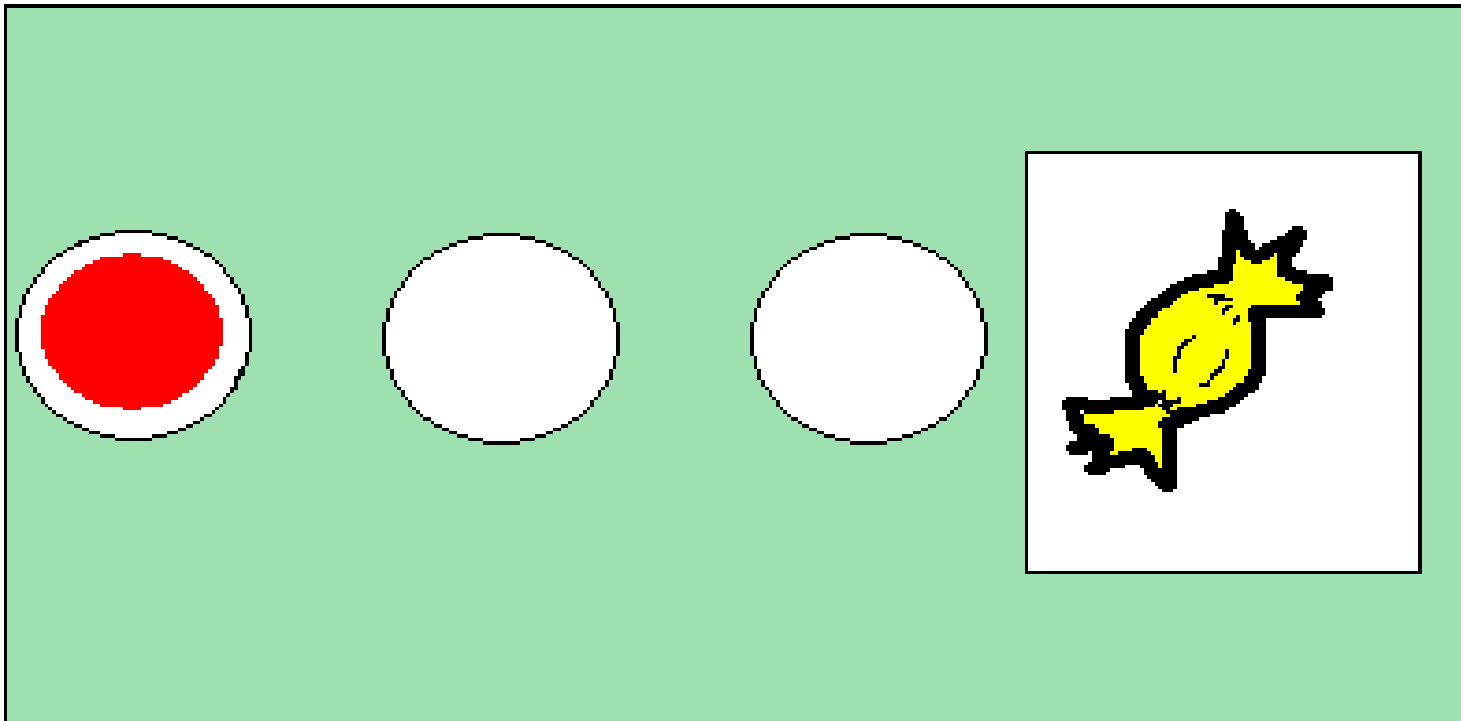
Sistem simboličnega nagrajevanja: slike kot nagrada-žetoni

- Nagrada za opravljeno delo. Plača za delo.
- Delavec (otrok) izbere plačo - nagrado in način, kako jo bo porabil.
- Pred začetkom lekcije utrjujemo, kaj otrok želi – poseganje proti predmetu, sliki ...
- Takrat mi rečemo, kaj si želimo v zameno - naloga
- Položimo sliko nagrade (npr. sladkarijo) zraven otroka in podamo nalogo
- Ko je končal nalogo, damo nagrado (sladkarijo) in pokažemo sliko kekse.... prihodnji žeton.
- **Postupno se povečavajo zahtjevi a konkret zamjenjuje simboličkom nagradom poput uvježbavanja vrijednosti novca.**
- Naučimo vrednost denarja, žetona (simbolične nagrade)-pogojevanjem

Sistem nagrajevanja

Sistem nagrajevanja

Kontakti:

Jasmina Frey Škrinjar

■ frey@erf.hr

Jasmina Cvetko

■ jasmina.cvetko@zg.htnet.hr